

Mureneva joukko

Oliver Stonen *Platoon – nuoret sotilaat* (1986) ja Stanley Kubrickin *Full Metal Jacket* (1987)
sotakriittisinä yhdysvaltalaisina Vietnam-elokuvina.

Alexi Laitila

Kandidaattitutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kesäkuu 2024

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia
Aleksi Laitila

Oliver Stonen *Platoon – nuoret sotilaat* (1986) ja Stanley Kubrickin *Full Metal Jacket* (1987) sotakriittisinä yhdysvaltalaisina Vietnam-elokuvina.

Sivumäärät: 23

Tutkielmani aiheena on kaksi 1980-luvulla valmistunutta Vietnamin sotaa käsittelevää fiktioelokuva: Oliver Stonen *Platoon – nuoret sotilaat* (1986) ja Stanley Kubrickin *Full Metal Jacket* (1987). Tutkin niitä aikakauden elokuvatuotannoista poikkeavina, sotakriittisinä Vietnam-elokuvina. Tutkimuksen kehyksenä on Yhdysvaltojen 1980-luvun reaganilainen ilmapiiri. Muita, edellisiä tyypillisempiä Vietnamin sotaa kuvanneita aikalaiselokuvia olivat Rambo-elokuvasarja, *Kauriinmetsästäjä (The Deer hunter, 1978)* ja *Ilmestyskirja. Nyt, (Apocalypse now, 1979)*.

Tutkielmassani analysoin elokuvien henkilöasetelmien ja sodankäynnin organisaation suhdetta ja sitä, miten yhdysvaltalaisotilaiden moraaliala kuvataan elokuvissa sotaolojen tuoman rasituksen kautta. Oleellinen näkökulma on myös sotilaiden keskinäiset suhteet ja heidän tekemänsä rikokset Vietnamin. Taustoitin myös 1980-luvun tyypillisiä sotaelokuvien kuvauksia reaganilaisessa Yhdysvalloissa.

Tutkimuskirjallisuutena hyödynnän sosiologi Knut Pippingin kirjaa *Komppania pienoisyyhteiskuntana* (1978) ja Hanne Koiviston, Kimi Kärjen ja Maarit Leskelä-Kärjen toimittamaa kokoomateosta *Ilmestyskirja. Vietnamin sodan kulttuurihistoriaa* (2016). Lisäksi hyödynnän tutkimuskirjallisuutena Ben Ilias Mnan 1980-luvun reaganilaisesta elokuvaa käsittelevää tutkimusta *Echoes of Reaganism in Hollywood Blockbuster Movies from the 1980s to the 2010s* (2021).

Platoon ja *Full Metal Jacket* poikkeavat aiemmista Vietnam-elokuvista, sillä ohjaajina Oliver Stone ja Stanley Kubrickin päämääränä on ollut luoda todenmukaiset Vietnam-elokuvat omista näkökulmistaan. Stonen ohjaama *Platoon* kertoo Vietnamista hänen omien kokemustensa kautta ja Kubrickin *Full Metal Jacket* on sodanvastainen Vietnam kuvaus. Molemmat elokuvat osoittavat henkilöasetelmillaan, miten yksilöt ja sotilasyhteisöt voivat murentua paineisessa ympäristössä. Nämä teokset paljastivat kahdeksankymmentäluvun amerikkalaiselle elokuvayhteisölle sotilasyhteisöjen sisäisiä ristiriitoja. Tulkinnat oli riisuttu isänmaallisesta päätöksestä, jollaista aikakauden reaganilainen valtavirtaelokuva toisaalla viljeli.

Avainsanat: Henkilöasetelmat, konfliktit, normit.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	<i>Kaksi kuvaa sodasta</i>	4
1.2	1980-luvun yhdysvaltalaiset sotaelokuvat	5
2	<i>Platoonin</i> illuusioton sota	9
2.1	” What do we got here is a crusader” – Sankaruuden mahdottomuus	9
2.2	Oliver Stonen kannanotto sotaan	12
3	<i>Full Metal Jacket</i>– Yhteisöllisyys murenee	15
3.1	” <i>I am in a world of shit</i> ” – Tappajan synty.....	15
3.2	Yhteisöllisyys murenee yksilöissä.....	18
4	Yhteenveto	20
	Lähteet	22

1 Johdanto

1.1 Kaksi kuvaa sodasta

Oliver Stonen elokuva *Platoon – nuoret sotilaat* (*Platoon*, 1986) ja Stanley Kubrickin elokuva *Full Metal Jacket* (1987) kertovat amerikkalaisille arasta aiheesta: Vietnamin sodasta. Tarkoitukseni on tutkia elokuvien välittämää kriittistä kuvausta Vietnamin sodasta. Tutkielmassani taustoitan 1980-luvun yhdysvaltalaisista ilmapiiriä ja asenteita Vietnamin sotaan. Nämä kaksi valtavirrasta poikennutta sotaelokuvaa, jotka tulkitsivat Vietnamin sotaa uudesta näkökulmasta, valmistuivat 1980-luvun lopulla. Elokuvat *Platoon* ja *Full Metal Jacket* eroavat muista 1980-luvun sotaelokuvista, kuten *Top Gun – lentäjistä parhaat* (*Top Gun*, 1987) ja *Rambo – Taistelija 2* (1985). Valitsin *Platoonin* ja *Full Metal Jacketin* aineistokseni, sillä ne sijoittuvat sodan kannalta kriittisiin vuosiin, 1960-luvun lopun Vietnamiin. Elokuvat ovat teemaltaan hyvin samankaltaisia ja julkaistu peräkkäisinä vuosina, *Platoon – nuoret sotilaat* 1986 ja *Full Metal Jacket* 1987. Elokuvien välittämä kuva Vietnamin sodasta on synkkä ja kaunistelematon.

Oliver Stonen ohjaama *Platoon* on kuvaus Charlie Sheenin näyttelemän nuoren amerikkalaisotilaan Chris Taylorin kokemuksista Vietnamin sotaan, jossa hän käy hyvän ja pahan välistä sisäistä ja ulkoista kamppailua. Ulkoisen taistelun hän käy oman joukkueensa keskuudessa. Hyvyyttä edustaa liberaalimpi kersantti Elias ja pahuutta konservatiivisia arvoja kannattava arpinaamainen ylikersantti Barnes. *Platoonin* tuottama kuvasto on *Full Metal Jacketia* vakavampi, ja on siksi saanut, mahdollisesti, hieman virheellisesti kehuja elokuvan todenmukaisesta kuvauksesta Vietnamin sodasta.

Stanley Kubrickin *Full Metal Jacket* antaa ironisen kuvan sodasta ja on selkeästi *Platoonia* leikittelevämpi mustan huumorin kera. Elokuvassa seurataan päähenkilö Jokerin muuntautumista siviilistä armeijan tappokoneeksi ensiksi elokuvan alkuosan koulutusosiossa ja sen jälkeen Vietnamin taisteluissa. Toiminnallinen huipennus tapahtuu vihollisen tarkka-ampujan tähtäimissä. *Full Metal Jacketissa* siteerataan tai mainitaan useita 1960-luvun julkisuuden tärkeitä henkilöitä, kuten Lyndon B. Johnson ja Walter Cronkite.¹ Tästä syystä *Full Metal Jacket* säilyykin arvostettuna sotaa vastustavana elokuvana, sillä se hyödyntää elokuvassa historiallisuutta käyttämällä ajankohtaisia nimiä ja siksi herättää huomion myös

¹ Lyndon B. Johnson on Yhdysvaltojen presidentti, jonka toisella kaudella Vietnamin sota eskaloitui. Walter Cronkite oli suosittu amerikkalainen uutisankkuri.

katsojassa ja vaikuttaa katsojan tulkintaan Vietnamin sodasta. Oletettavasti juuri ikonisilla lauseilla ja viittauksilla 1960-luvun tapahtumiin elokuva on lunastanut populaarikulttuurissa pysyvän paikan.

Vietnamin sota oli vuosina 1955–1975 käyty sisällissota, jossa taistelivat kommunistisen Kiinan kansantasavalta, Neuvostoliiton tukema kommunistinen Pohjois-Vietnam ja Etelä-Vietnamin kansallinen vapautusrintama². Etelä-Vietnamia tukivat voimakkaimmin juuri yhdysvaltalaiset, jotka muuttuivat sodan osapuoleksi. Amerikkalaisten vaikutus sodan kulkuun alkoi amerikkalaisten neuvonantajien kautta jo vuonna 1950, mutta suurin panostus alkaa vuonna 1965 sotilaiden jalkauduttua maahan. Pohjois-Vietnamin armeijaa vähäteltiin jatkuvasti yhdysvaltalaisille ja siksi vuonna 1968 tapahtunut suuri Tet-hyökkäys³ osoitti Pohjois-Vietnamin armeijan todellisen koon. Vaikka Tet-hyökkäys oli sotilaallisesti epäonnistunut Pohjois-Vietnamille, aloitti se kuitenkin vähittäisen amerikkalaisten joukkojen poisvetämisen ja lisäsi sodan vastustusta Yhdysvalloissa. *Platoon – nuoret sotilaat* ja *Full Metal Jacket* sijoittuvatkin sodalle kriittiseen aikaan 1967–1968, jolloin amerikkalaisten sotilaiden rooli oli merkittävin.

Jo varsin pian sodan jälkeen Vietnamin sodan yksilölliset ja yhteisölliset kokemukset kulkeutuivat sodan kokeneiden osapuolten kulttuuriseen muistiin. Vietnamin sota siirtyi elämäkertoihin, sotaromaaneihin, musiikkiin ja elokuviin. Sodan ympärille virisi sankaritarinoita, ylipäättään loputtomasti viihdettä ja elokuvia.⁴

1.2 1980-luvun yhdysvaltalaiset sotaelokuvat

1980-luvun amerikkalaisessa elokuvassa tyypillisiä olivat niin kutsutut blockbuster-elokuvasarjat. Esimerkiksi sellaisia olivat Ted Kotcheffin ohjaama *Taistelija* (First Blood, 1982), joka aloitti Vietnam-veteraani John Rambosta kertovien elokuvien sarjan ja Tony Scottin ohjaama *Top gun – lentäjistä parhaat* (Top Gun, 1986). Ben Mna kuvailee ”blockbustereiden” alkaneen Hollywoodissa *Tappajahain* (1975) ja *Star Wars* (1977) -

² Myös nimellä ”Vietkong”.

³ Tet-hyökkäys oli kommunistijoukkojen tekemä suuri hyökkäys Etelä-Vietnamin asutuskeskuksiin paikallisen uudenvuodenjuhlan aikaan 31. Tammikuuta 1968. Hyökkäyksessä Etelä-Vietnamin kommunistinen sissiyksikkö ja Pohjois-Vietnamin armeija tekivät yhtäaikaiset iskut kymmeniin asutuskeskuksiin. Hyökkäys oli yllätys, mutta silti sotilaallisesti tappio Pohjois-Vietnamille, mutta merkki siitä ettei sissien vastarintaa oltu kukistettu. Vietnamin sota, Wikipedia-artikkeli.

⁴ Koivisto et al 2016, 25.

trilogioiden myötä 1970-luvun lopulla. Blockbusterit edistivät usein 1980-luvulle tyypillistä reaganilaista retoriikkaa, jossa korostetaan amerikkalaisuuden merkitystä ja hyvän voittamista pahan ylitse⁵. Reaganin retoriikalla oli merkittävä vaikutus amerikkalaisiin elokuvaan, sillä 1980-luvun valtavielokuviissa muovattiin menneisyyden ristiriitoja ja 1980-luvun konflikteja hallintoa enemmän miellyttävään suuntaan. Siksi sotaa ja Yhdysvaltoja kritisoivat *Platoon* ja *Full Metal Jacket* eroavat muista 1980-luvun sotaelokuvista.

Yhdysvaltojen Presidentti Ronald Reaganin poliittinen linja edusti uuden amerikkalaisuuden positiivista suuntaa, ja hänet tunnettiin isänmaallisena presidenttinä. Kirjailija Tom Engelhardtin mukaan amerikkalaisen voittokulttuurin uudelleen nousu oli mahdollista vain Reaganin kaltaisen aikakauden jälkeen.⁶ Engelhardt toteaa myös, että *Top Gunin* kaltaisen elokuvan teko olisi ollut mahdotonta 1970-luvulla, mikä on ymmärrettävää, sillä 1970-luvun Vietnamin sodan tappion tuoma nöyryytys ja poliittiset epävakaudet, kuten Watergate-skandaali horjuttivat amerikkalaista itsetuntoa. Reagan nosti 1980-luvulla kansalaisten uskoa omaan maahansa. Hän häivytti Vietnamin sodan traumoja tai ainakin yritti välttää repimästä vanhoja haavoja auki.

Blockbusterit esittävät narratiiveja sankaruudesta, menestyksestä, saavutuksista, kovuudesta, voimasta ja ”vanhasta kunnan amerikkalaisuudesta”⁷. Blockbustereiden tarkoitus oli siis voimaannuttaa amerikkalaisia ja tarjota hyvänmielen elokuvia, jotka parantaisivat amerikkalaisten mielialaa 1960 ja 70-luvun kohuista. *Platoon* ja *Full Metal Jacket* eroavatkin tässä mielessä Hollywoodin valtavielokuviista merkittävästi, sillä elokuvat eivät olleet ainoastaan tavallista synkempiä, vaan ne käsittelivät juuri amerikkalaisten 1960- ja 70-luvun traumoja kriittisestä näkökulmasta. Aiemmat Vietnamin sotaa kuvaavat elokuvat pyrkivät sen sijaan perustelemaan Vietnamin sotaa vähintään hyvällä tarkoituksella padota kommunismin eteneminen muualla maailmassa.

Rambo – Taistelija 2 (1985) kritisoi kotirintamaa niin vahvasti, että arvostelu kiteytyy John Rambon kysymykseen: ”Saammeko voittaa tällä kertaa?”⁸. Kysymyksessä tulee selkeästi ilmi kanta, jossa ollaan sitä mieltä, että itse sodan voittaminen oli kotirintaman kannasta riippuvainen. Tyypillisiä Vietnamin sodan kuvauksia olivat myös *Ilmestyskirja. Nyt.* (1979) ja *Kauriinmetsästäjä* (1978). Vaikkakin molemmat olivat *Platoonin* ja *Full Metal Jacketin*

⁵ Mna 2021, 58.

⁶ Engelhardtin näkemyksistä, Mna 2021, 313.

⁷ Mna 2021, 31.

⁸ Ahonen 2016, 443.

kaltaisia koruttomia kertomuksia Vietnamin sodasta, on elokuvien sodan kuvauksessa eroavia piirteitä. *Kauriimetsästäjä* ja *Ilmestyskirja. Nyt.* kuvaavat amerikkalaisten sotilaiden vaikeutta sopeutua siviilielämään ja sodan yleistä tarkoitusta pidetään positiivisempänä, toisin kuin *Platoonissa* ja *Full Metal Jacketissa*, joiden tarkoitus on näyttää enemmän sodan julmuutta ja järjettömyyttä ja olla myös kriittisiä sotaa kohtaan. *Platoonin* on katsottu olevan vasemmistoliberaali Oliver Stonen vastaisku reaganilaiselle elokuvalla. *Time*-lehti kirjoitti tämän epäsuositun sodan kuvauksen olevan ”Vietnam sellaisena kuin se oikeasti oli”. Elokuvat toimivat amerikkalaisten sotakokemuksen kansallisena terapiana⁹. Sota näyttäytyy *Platoonissa* ja *Full Metal Jacketissa* aatteettomana henkiinjäämistaisteluna, joka näkyy selkeästi molemmissa elokuvissa hahmojen käyttäytymisen ja aatteiden kautta.

Tutkimukseni kohteena olevien elokuvien kuvaama Vietnam on karu paikka, jossa vaara vaanii joka kulmalla. Molemmat teokset ovat fiktiivisiä, mutta niillä on suhde yhdysvaltalaiseen lähihistoriaan ja tekoajankohtaansa. Tutkimusasetelman mielekkyyttä voi perustella väitteellä, että fiktio voi joissakin tapauksissa vaikuttaa katsojiin dokumentaarista audiovisuaalista ilmaisua voimakkaammin. Suurelle yleisölle suunnatun sepitteen tulkinnoilla on laajaa merkitystä. On mahdollista väittää, että taide voi rakentaa kokonaisen kansakunnan itseymmärrystä¹⁰. Yhdysvalloissa Vietnamin sota on ollut kansakuntaa jakava asia, jota oli 1980-luvulle saakka tulkittu elokuvissa aina uudelleen.

Tarkastelen näiden kahden ajallisesti hyvin lähekkäin valmistuneen fiktiivisen elokuvan henkilöasetelmien ja sodankäynnin organisaation suhdetta. Tarkoitukseni on havainnoida valtavirrasta poikkeavien sotaelokuvien henkilöasetelmissä hahmottuvaa arvoperusteista normijärjestelmää, sen haastajia sekä muita elokuvien keskeisiä roolihahmoja. Hyödynnän sotilasyhteisöä tutkineen sosiologi Knut Pippingin ajatusta siitä, miten erityisesti sotilasorganisaatiot toimivat pienisyhteiskunnan tapaan. Ne muun muassa sisältävät virallisen säännösten, jonka vastavoimana toimii epävirallinen normisto. Pippingin mukaan normistoja löytyy rauhanajan varuskunnista, mutta niitä myös kehittyy rintamalla, jolloin motiivina on olosuhteiden muovaaminen mahdollisimman siedettäväksi.¹¹

Elokuvat kertovat amerikkalaisten sotilaiden moraalista Vietnamissa. *Platoonissa* hahmot laskevat jäljellä olevia päiviä, kun taas *Full Metal Jacketissa* puhutaan suoraan

⁹ Viittaus *Time*-lehteen, Ahonen 2016, 444.

¹⁰ Ahonen 2016, 446–447; Immonen 1996, 15–16.

¹¹ Pipping 1978, 33–34.

vietnamilaisten teurastamisesta, ei vapauden tuomisesta maahan. Sovellan Pippingin tutkimusta, vaikka kirja käsittelee pääasiassa komppanian dynamiikkaa, käsitykseni on, että voin havainnoida ryhädynamiikkaa myös joukkuekoossa. Erona on myös se, että Pipping teki havaintoja todellisten sotilaiden toiminnasta, kun taas tässä tutkitaan fiktion kautta sotilaiden välisiä jännitteitä. Komppanian ja joukkueen suurimpia eroja on niiden koon lisäksi niiden johtava elin, joukkuetta johtaa luutnantti ja komppaniaa kapteeni tai majuri.¹² Molemmissa elokuvissa seurataan suurimmaksi osaksi päähenkilöiden joukkueen sisäistä toimintaa ja niiden konflikteja esimerkiksi armeijan hierarkian kanssa.

Keskeiseen tutkimuskirjallisuuteeni kuuluu Hanne Koiviston, Kimi Kärjen ja Maarit Leskelä-Kärjen toimittama kokoomateos *Ilmestyskirja. Vietnamin sodan kulttuurihistoriaa*, joka käsittelee sotaa kulttuurisesta näkökulmasta. Tutkielmalleni tärkein kokoelman artikkeli on Kimmo Ahosen ”Hollywoodin Vietnamin sota”, jossa käydään läpi eri elokuvien tulkintoja Vietnamin sodasta ja on myös aiempaa tutkimusta aiheesta muun *Ilmestyskirjan* artikkelien ohella. Käytän myös muita artikkeleita kirjasta tarpeen mukaan. Hyödynnän myös Norman Kaganin vuodelta 2000 peräisin olevaa teosta *The cinema of Stanley Kubrick* ja Ian Scottin ja Henry Thompsonin vuoden 2016 kirjaa *The Cinema of Oliver Stone*.

¹² Komppania koostuu kahdesta tai useammasta joukkueesta, joiden koko on noin 20–50 henkeä. Britannica.

2 *Platoonin* illuusioton sota

2.1 ” What do we got here is a crusader” – Sankaruuden mahdottomuus

Oliver Stone on itse Vietnamin sodan veteraani. Hän palveli armeijassa syyskuusta 1967 marraskuuhun 1968,¹³ joka on elokuvan tapahtuma-aika. Elokuva alkaa suoraan Vietnamissa, jossa Charlie Sheenin esittämää päähenkilöä Chris Tayloria vastaan kävelee Vietnamista poistuvia sotilaita, jotka herjaavat uusia tulokkaita. Hänen katseensa lukittuu sotilaaseen, joka ei sano sanaakaan. Tämä sotaan väsynyt sotilas ei jaksakaan edes herjata uusia sotilaita ja päähenkilö Taylor keskittyykin häneen. *Platoon* ja *Full Metal Jacket* erosivat muiden Vietnamin sodasta kertovien elokuvien linjasta. Vaikka aikaisemmat elokuvat sodasta (*Kauriimetsästäjä*, 1978 ja *Ilmestyskirja. Nyt*, 1979) eivät olleet itsessään positiivisia kuvauksia sodasta, olivat ne osallisena luomassa uutta diskurssia Vietnamin sodasta, jossa läsnäoloa Kaakkois-Aasiassa pyrittiin perustelemaan vähintäänkin hyvän tarkoituksen kautta¹⁴. *Platoonissa* on selkeästi erilainen kanta sotaan, sillä teoksessa tulee esille yhdysvaltalaisien sotilaiden ongelmat Vietnamissa. Elokuva analysoineen Kimmo Ahosen mukaan se on Stonen vasemmistoliberaali kannanotto sotaan¹⁵. *Platoonin* aloituskohtauksen musiikki on surullinen ja se välittää katsojillekin kuvan siitä, että aihe on painava. Realistisen Vietnam-tarinan myyminen levittäjille osoittautui hankalaksi. Oliver Stone kirjoitti syyskuussa 1984 Orion Picturesille hämmästellen kieltäytymistä, vaikka Dino De Laurentiis¹⁶ takaisi heille mahdolliset tappiot. Stone myös kritisoi tuotantoyhtiö Orionin esittämää väitettä, että elokuvan poliittinen sisältö on maan nykyisten oikeistolaisten suuntausten vastaista.¹⁷

Platoonin pääjuoni seuraa vapaaehtoista Chris Tayloria ja hänen suhdettaan sekä omiin joukkueovereihinsa että Vietnamiin. Chris oppii hiljalleen, miten selviytyä kentällä ja vihamielisessä ympäristössä. Elokuvasseurattavan joukkueen sisällä on selkeä kahtiajako: sotilaat, jotka seuraavat kyynistä ja arpinaamaista pahaksi kuvattua ylikersantti Barnesia, jota esittää Tom Berenger, tai William Dafoen esittämää, myötätuntoista hyvänä ja lähestulkoon pyhänä kuvattua Eliasta. Barnes edustaa tyypillistä työväenluokkaista valkoista miestä, kun taas Eliasta seuraavat henkilöt nähdään inhimillisinä ja hieman enemmän hylkiöinä kuin Barnesiin tukeutuvat. Eliasta seuraavat hukuttavat huoliaan huumeiden avulla. Päähenkilö

¹³ Scott & Thompson 2016, 32–33.

¹⁴ Scott & Thompson 2016, 48.

¹⁵ Ahonen 2016, 444.

¹⁶ Dino De Laurentiis oli suosittu yhdysvaltalainen elokuvatuottaja.

¹⁷ Scott & Thompson 2016, 37.

Chris päätyy seuraamaan sympaattista Eliasta, sillä tämä opettaa hänelle, miten pärjätä Vietnamissa. Elokuvan alussa tosin Chris ihaili Barnesin määrätietoisuutta ja tämän tapaa kostaa kaatuneiden sotilaiden puolesta.

On laajalti tunnettua, että huumeiden käyttö yleistyi Vietnamin sodassa¹⁸. Huumeet ovat Eliasta seuraavien sotilaiden keskiössä, ja huumeiden käytöstä puhutaan paljon elokuvan aikana. Huumeita käyttävä porukka on todella tiivis. Samanlaisen näkökulman tiiviiseen yhteisöön tarjoaa Pippingin kuvaama suomalaissotilaiden tiivis keittoporukka, jossa pienen ryhmän jäsenet hankkivat ruokaa varastelemalla, sillä resurssit ovat niukkoja ja ruoka-annokset pieniä¹⁹. Kiellettyjen asioiden tekeminen luo yhteisöllisyyttä, mutta sulkee osan ulkopuolelle tekemällä kiellettyä ja luo siten tiiviin ryhmän. Sotilaat tarvitsevat mahdollisuuksia paineiden purkuun, oli kyse sitten huumeiden käytöstä Vietnamissa tai perunoiden varastamisesta suomalaisella rintamalla.

Barnesin porukka puolestaan viettää aikaansa juomalla olutta ja pelaamalla korttia. Barnes kritisoi huumeiden käyttäjiä ja kysyy heiltä: ”Poltatteko tätä kamaa paetaksenne todellisuutta?”²⁰ Tämän jälkeen hän sanoo, ettei tarvitse huumeita, sillä ”hän on todellisuus” samalla kun hän juo viskiä pullosta. Steve Siegel kirjoittaa helmikuussa 1987 *Lawrentian*-lehden elokuva-arvostelussa kollegansa ja Vietnamin sodan veteraanin Tom Sykesin kritiikistä elokuvaa kohtaan. Tom Sykes kritisoi kuvausta huumeiden käyttämisestä ja hahmojen välisistä suhteista. Hän kertoo, että toisten sotilaiden tappamista tapahtui joskus, jos joku käytti huumeita esimerkiksi vartiossa ja täten vaaransi muiden hengen omalla toiminnallaan²¹. Tähän viitataan myös elokuvassa kylänpolttokohtauksen jälkeen, kun Reggie Johnsonin esittämä Junior huomauttaa, että ”kristitty ei kierrä kyliä katkomassa päitä ja muuta”²² ja kritisoi muita, jotka eivät tuomitse Barnesin toimia ja toteaa ”ette tiedä enää mistään mitään kun vedätte sitä kamaa kaiken aikaa”.²³

Platoon tarttuu myös Yhdysvaltojen rakenteellisiin ongelmiin. *Platoonissa* on etnisiä ristiriitoja ja sotilaita kohdellaan eri tavalla riippuen heidän taustoistaan ja esimerkiksi heidän viettämästään ajasta Vietnamissa. Myös päähenkilö Taylor kertoo tullessa Vietnamiin

¹⁸ Reime 2016, 81.

¹⁹ Pipping 1978, 158–159.

²⁰ *Platoon* 1986. Viaplay [1.20.00] ”You smoke this shit so to escape from reality?”.

²¹ Sykesin kannoista, ks. Siegel, Steven: A Veteran’s View of ‘Platoon’. *The Lawrentian* 20.2.1987.

²² *Platoon* 1986. Viaplay [58.11] ”A christian don’t go around villages cutting of heads and shit”.

²³ *Platoon* 1986. Viaplay [58.18] ”Seems to me, you don’t seem to know the difference the way you shoot that shit all the time”.

vapaaehtoisena, sillä koki sen väärytenä, että vain köyhät joutuvat tulemaan Vietnamiin ja rikkaat pääsevät kuin koira veräjältä. Tähän Keith Davidin esittämä myötätuntoinen King vastaa: ”oikea ristiretkeläinen”²⁴ ja jatkaa, että täytyy olla rikas, jotta voi edes ajatella noin. King viittaa Taylorin olevan ”ristiretkeläinen”. Barnesin seuraajat kutsuvat myös Eliasta pilkaten Jeesukseksi ja ristiretkeläiseksi²⁵. Tulkitsenkin, että kutsumalla toista ristiretkeläiseksi viitataan eräänlaiseen tekopyhyyteen ja samalla pilkataan Eliaksen sankarillista olemusta ja tämän moraalien arvellaan olevan haitaksi sodan voittamiselle. Armeijalla on tapa laittaa miehistö samalle tasolle ja toisistaan erottumattomaksi joukoksi. Eri-ilaisuus ja niin sanottu sankaruus näyttää moralisoinnilta ja saatetaan tulkita teeskentelyksi tai moraalisen ylemmyyden tavoitteluksi.

Pipping käsittelee uusien sotilaiden kohtelua kirjassaan, jossa vanhat sotamiehet suuttuivat, kun uudet alokkaat hakivat lomaa liian varhain²⁶. Kirjassa käsitellään myös töiden jakautumista, joka sekin eteni tietyssä järjestyksessä. Tämä näkyy myös *Platoonissa*, kun päähenkilö Chris Tayloria kohdellaan huonommin, koska hän on uusi ja joutuu siksi partioon ja myöhemmin myös siivoamaan käymälää. Pipping kertoo myös, kuinka pataljoonan sisällä oltiin hyvin tietoisia siitä, kenen vuoro on tehdä töitä seuraavaksi. Tämä näkyy myös *Platoonissa* käskynjakokohtauksessa, jossa partioon käsketty kersantti Elias toteaa välittömästi: ”Luulin että on O’Neillin vuoro.”²⁷ Tähän O’Neil toteaa selittelevästi hänen miestensä menevän lomille huomenna, että heitä ei voi laittaa vartioon ja lisää, että Eliaksen ryhmässä on ”tuoretta lihaa”. Tähän puolestaan Elias vastaa: ”Ne eivät tiedä paskaakaan ja voimme törmätä johonkin.”²⁸ Keskustelu jatkuu O’Neillin kertoessa, että hän ei tapata omia miehiään uusien miesten kauneusunien takia. Tämä luutnantin ja kersanttien välinen käskynjako viittaa uusien sotilaiden tietämättömyyteen ja ennen kaikkea haluttomuuteen tehdä ylimääräistä työtä. Tilanne vertautuu Pippingin näkemyksiin suomalaiskomppanian käytännöistä: ”Joukkueet pitivät tarkkaa huolta kaivujärjestyksestä, minkä vuoksi vuorossa olevan joukkueen oli hyvin vaikeaa pinnata työstä.”²⁹

²⁴ *Platoon* 1986. Viaplay [28.14] ”Oh I see, what do we got here is a crusader”.

²⁵ *Platoon* 1986. Viaplay [12.19] ”The guy’s been here three years and thinks he’s Jesus fucking christ or something”.

²⁶ Pipping 1978, 102.

²⁷ *Platoon* 1986. Viaplay [11.47] ”I thought it was O’Neil’s turn tonight”.

²⁸ *Platoon* 1986. Viaplay [11.58] ”They don’t know shit Barnes, and chances are we gonna run into something think about it”.

²⁹ Pipping 1978, 65.

2.2 Oliver Stonen kannanotto sotaan

Platoonin voi nähdä kuvauksena amerikkalaisesta idealismista ja sen murentumisesta. Elokuvassa jokaista hahmoa koetellaan henkisesti ja fyysisesti. Paineiden alla osa keskushenkilöistä alentuu toistaan pahempiin rikoksiin ihmisyyttä vastaan. Erityisesti päähenkilö Chris ja kersantti Elias puuttuvat näihin väärinkäytöksiin ja joutuvat siksi uhan kohteeksi oman joukkueensa sisäpuolelta. Juuri Barnes on kaikista kyynisin, ja se näkyy hänen toimissaan ja arpisessa naamassaan. Francesco Quinnin esittämä Rhah viittaa Barnesin arpiin väitellessään Taylorin kanssa Eliaksen kuoleman kostamisesta Barnesille: ”Barnesia on ammuttu seitsemän kertaa, eikä se ole kuollut. Mitä se merkitsee jätkät? Barnesia ei ole tarkoitettu kuolemaan. Ainoa, mikä voi tappaa Barnesin, on Barnes itse.”³⁰ *Platoonissa* on huomattavaa, miten miehistö on jakautunut joukkueen sisällä kahtia. Kohtauksessa, jossa kersantti Elias ja päähenkilö Chris katsovat tähtiä ja puhuvat sodasta, tulee ilmi, että Elias, joka kuvataan elokuvassa hyvänä hahmona, ei usko enää sodan tarkoitukseen ja arvelee Yhdysvaltojen häviävän, kun taas pahana kuvattu Barnes, uskoo tarkoitukseensa ja sodan voittamiseen.³¹ Joukkueen sisällä näkemykset sodan julmuudesta jakautuvat; Eliasta seuraavat olisivat ennemmin rauhan kannalla, kun taas osa Barnesia seuraavista henkilöistä jopa iloitsee mahdollisuudesta tappaa vietnamilaisia. Barnes myös oikeuttaa toimiaan, viitatessaan Eliaksen tavasta toimia sodassa: ”En ole koskaan tapellut sellaista vastaan, joka tekee mitä käsketään, mutta kun ei tee, kone hajoaa, ja kun kone hajoaa, me ollaan lirissä.”³² Tällä tulkitsen Barnesin viittaavan Yhdysvaltojen tapaa käydä sotaa Vietnamia vastaan, joka on moraalisesti väärin, mutta tarpeellista sodan voittamisen kannalta.

Platoon oli ensimmäinen Hollywood-elokuva, joka oli käsikirjoitettu ja ohjattu Vietnamin sodan veteraanin toimesta. Vaikka Oliver Stone oli Vietnamin sodan veteraani, hänellä oli vaikeuksia saada elokuvansa levitykseen tuottajien pelätessä Vietnamin sodan huonoa tuottavuutta valkokankaalla. Kaikesta huolimatta *Platoon* menestyi merkittävästi rahallisesti ja voitti myös neljä Yhdysvaltain elokuva-akatemian Oscar-palkintoa³³ ja oli ehdolla neljässä muussa kategoriassa.

³⁰ *Platoon* 1986. Viaplay [1.19.18] ”Barnes been shot seven times and he ain't dead. Does that mean anything to you, huh? Barnes ain't meant to die. The only thing that can kill Barnes is Barnes”.

³¹ *Platoon* 1986. Viaplay [59.24].

³² *Platoon* 1986. Viaplay [1.20.36] ”Now, I got no fight with any man who does what he's told, but when he don't, the machine breaks down. And when the machine breaks down, we break down”.

³³ Paras elokuva (Arnold Kopelson), Paras ohjaus (Oliver Stone), paras leikkaus (Claire Simpson), paras äänitys (John K. Wilkinson ym.).

Stone kuvaa sodan demoralisoivaa vaikutusta. Keskeisessä kohtauksessa joukkue seuraa Pohjois-Vietnamin armeijaa kylään, josta he etsivät asekatkója ja jäljittävät mahdollista vihollisen liikettä.³⁴ Sotilaat ovat kuitenkin vihaisia, sillä vietnamilaiset olivat tappaneet aiemmassa kohtauksessa joukkueen sotilaan. Tästä syystä sotilaat eivät pysty hallitsemaan vihaansa ja Taylor kertookin joukkueen luottaneen brutaaliin Barnesiin sinä päivänä, vaikka tämä tappoikin viattoman siviilin ja lopulta poltti kylän. Yksityiskohtat vertautuvat Mý Lain verilöylyyn³⁵, joka alkoi myös pidetyn sotilaan menettämisen jälkeen. Muita samankaltaisuuksia on myös verilöylyn väliin tulleiden näkeminen petteureina³⁶. Tästä syystä Barnesin seuraajat puhuvat jopa Eliaksen tappamisesta.³⁷ Barnes lopulta ampuu Eliasta myöhemmin taistelun aikana, sillä seurauksella että tämä jää jälkeen ja kuolee lopulta vietnamilaisten luoteihin.

Tulkitsen kylänpolttokohtausta Stonen tapana osoittaa sotaan liittyviä ongelmia. Hän paljastaa myös sotilasosastojen keskinäissuhteiden murentumista paineistetussa tilanteessa, jossa punnitaan oikein ja väärin toimimista. Stone siis kertoo elokuvassa, ettei Vietnamin sota ei ole sankaritarina. Katsojasta saattaa tuntua järjettömältä, kuinka siviilien puolella ovat ainoastaan Elias ja Taylor. Ehkä näin tunsivat myös lukuisat Vietnamin sodan vastustajat 1960- ja 1970-luvuilla.

Oliver Stone uskaltaa ottaa kantaa Yhdysvaltojen sisäiseen politiikkaan elokuviensa avulla ja *Platoon* ei ole poikkeus. Kuten *Full Metal Jacketissa* myös *Platoonin* joukkueen sotilaalla on rinnassaan rauhanmerkki, jonka kersantti Elias käskee piilottamaan ennen partioon siirtymistä³⁸. Vaikka rauhanmerkki ei herätä enempää huomiota elokuvassa, on sen käyttö varmasti ollut tietoinen lisäys Stonelta. Hän on tehnyt myöhemmin maansa poliittista lähihistoriaa luotaavat elokuvat John F. Kennedystä ja Richard Nixonista. On mainittavaa vielä, että Stone aikoi kuvata elokuvan Mý Lain verilöylystä nimellä *Pinkville*³⁹. Stone ei kuitenkaan saanut rahoitusta projektilleen jaokuva peruuntui vain viikkoja ennen tuotannon käynnistymistä.⁴⁰ Joten Stonella ollut oletettavasti on Mý Lain verilöyly mielessä tehdessään

³⁴ *Platoon* 1986. Viaplay [43.24].

³⁵ Mý Lain verilöyly on 16.3.1968 tapahtunut amerikkalaisten joukkojen suorittama siviilien joukkomurha, jossa kerrotaan kuolleen 347 tai 504 henkeä, joista suurin osa oli naisia ja lapsia. Tapauksesta tuli Yhdysvaltojen Vietnamissa tekemien sotarikosten symboli.

³⁶ Kersantti Elias aikoo tehdä raportin siviilien tappamisesta Kapteeni Harrisille (Daly Dye) ja saa siksi Barnesin ja hänen seuraajansa janoamaan kostoa.

³⁷ *Platoon* 1986. Viaplay [56.40].

³⁸ *Platoon* 1986. Viaplay [13.32].

³⁹ Yhdysvaltalaiset sotilaat tunsivat Mý Lain kylän epävirallisesti nimellä *Pinkville*.

⁴⁰ Scott & Thompson 2016, 55.

kohtauksen *Platoonissa*, jossa sotilaat polttavat siviilien kylän. Vaikkakin elokuvassa kohtaus ei eskaloitu ainakaan yhtä suureksi verilöylyksi, siviilejä kuolee.

Oliver Stonea arvosteltiin työstään vähemmän, kuin muita Vietnam-elokuvia ohjanneita, sillä olihan Stone itse Vietnamin sodan veteraani⁴¹. Elokuvan kriittinen viesti suhteessa muihin yhdysvaltalaisiin Vietnam-tulkintoihin on sotilaiden omat kokemukset Vietnamissa ja taistelu omatunnon kanssa, jota veteraani Oliver Stone luultavammin myös itse kantaa. Tähän viitataan Oliver Stonesta kertovassa elämäkerrassa, jossa kerrotaan Stonen käyttäneen Taylorin vuorosanoja viestimään, etteivät ihmiset tekisi samoja virheitä⁴². Lopussa Taylor arvioi sodan olevan omalta kohdaltaan ohi, sillä hän haavoittui toista kertaa. Hän kertoo sodan säilyvän mielessään elämänsä loppuun asti. Kotiutuva Taylor pohtii myös omaa sisäistä hyvän ja pahan välistä taisteluaan, jonka heijastuspintana olivat Barnesin ja Eliaksen hahmot; Taylor pohtii myös luulevansa, etteivät he taistelleet ulkoista vihollista vaan itseään vastaan ja vihollinen oli heissä itsessään. Tässä tulkitsen Stonen viittaavan Vietnamissa tapahtuneeseen persoonanmuutokseen ja pahoihin asioihin, joita ihmiset joutuivat tekemään selvitäkseen sodasta. Elokuva loppuu tekstiin: ”Omistettu vietnamin sodassa taistelleille ja kuolleille.”⁴³

⁴¹ Scott & Thompson 2016, 32.

⁴² Scott & Thompson 2016, 39.

⁴³ *Platoon* 1986. Viaplay [1.51.00] ”Dedicated to the men who fought and died in the Vietnam War”.

3 *Full Metal Jacket*– Yhteisöllisyys murenee

3.1 ”I am in a world of shit” – Tappajan synty

Stanley Kubrickin elokuva *Full Metal Jacket* alkaa Johnnie Wrightin esittämän kappaleen ”Hello Vietnam” soidessa. Parturit leikkaavat uusien alokkaiden tukat pois. Tämän jälkeen katsoja viedään välittömästi armeijan parakkeihin, jossa R. Lee Ermeyn näyttölemä vääpeli Hartman⁴⁴ kouluttaa ja herjaa heitä. Hän myös lyö elokuvan päähenkilöä, joka vitsailun takia saa samalla kouluttajalta lempinimen Joker. *Full Metal Jacket* eroaa monista muista Vietnamin sodan elokuvista siten, että elokuvan alkupuoliskoon kuuluu pitkä 40 minuutin mittainen osio koulutuksesta, jonka tarkoitus on tehdä merijalkaväen sotilaista kylmiä tappajia, minkä vääpeli ilmaiseekin elokuvan ensimmäisillä minuuteilla: ”Jos te selviätte tästä kurssista, teistä tulee ase, kuoleman kone, joka himoaa kuolemaa.”⁴⁵ Koulutusosion tärkeimpiä henkilöitä ei ole niinkään itse päähenkilö Joker, vaan vääpeli Hartman ja hänen kiusankohteensa alokas Pyle⁴⁶. Vääpeli on kouluttajana erittäin kovasanainen ja haukkuu alokkaita jatkuvasti, tarkoituksenaan kovettaa miehiä tulevaan. Tämä lopulta koituu hänen kohtalokseen Pylon menettäessä järkensä koulutuksen viimeisenä päivänä ja ampuessaan Hartmanin ja sen jälkeen itsensä.⁴⁷

Stanley Kubrickin kerrotaan halunneen olla tekemättä sodanvastaista elokuvaa, mutta hän halusi tehdä elokuvasta mahdollisimman todentuntuisen ja siksi varmasti elokuvan voikin tulkita sodanvastaiseksi tai sotakriittiseksi.⁴⁸ *Full Metal Jacketissa* korostetaan tavallisten ihmisten muokkaamista sotaoloihin. Tämä korostuu elokuvan pitkässä ja intensiivisessä koulutusosiossa, jossa elokuvan hahmoja muovataan sotaa varten mitä brutaaleimmin menetelmin⁴⁹. Elokuvan hahmoista vaikeinta koulutuksessa on alokas Pylella, joka on fyysisesti huonommassa kunnossa eikä siksi pärjää koulutuksessa. Tämän seurauksena vääpeli rankaiseekin tätä enemmän kuin muita. Lopulta Hartman aloittaa rankaisemaan

⁴⁴ Hartman on suomennettu elokuvan tekstityksissä kersantiksi, mutta hänen todellinen arvonsa on ”Drill instructor”, joka on Yhdysvaltain merijalkaväen kouluttaja, joka on vastuussa siviilien muuttamisesta toimintavalmiiksi sotilaisiksi. Kuitenkin hänen arvonsa on suomalaisittain lähimpänä vääpeliä, joten kutsun ”Drill instructor gunnery sergeant Hartmania” vääpeli Hartmaniksi.

⁴⁵ ”If you survive recruitment training you will be a weapon, you will be a minister of death praying for war”.

⁴⁶ Leonard Lawrencea näyttölevä Vincent D’Onofrio saa nimen Pyle sarjasta: Gomer Pyle, U.S.M.C. joka on vuosina 1964-1969 esitetty tilannekomiikka, jossa hyväluonteinen ja naiivi Pyle on pääosassa.

⁴⁷ *Full Metal Jacket* 1987. Viaplay [27.00].

⁴⁸ Michael Herr, jonka kirjaan *Full Metal Jacket* löyhästi perustuu (*Dispatches*) kertoo, Kuinka Kubrick ei halunnut tehdä sodanvastaista elokuvaa, mutta tahtoi näyttää millaista sota on, Wikipedia, *Full Metal Jacket*.

⁴⁹ Menetelmiin kuuluu heti alkuminuuteilla tapahtuneet fyysiset ja henkiset simputukset Vääpeli Hartmanin toimesta.

kaikkia Pylon epäonnistumisista ja saa siten muut kääntymään Pylea vastaan, mikä on suurin syy Pylon kohtaloon. Vaikka Pyle loppujen lopuksi saa kehuja jopa vääpeliltä itseltään, etenkin kiväärinsä käsittelystä ja ampumataidoistaan. Pyle on siis muuttumassa Hartmanin toivomaksi tappajaksi ja saakin siitä hyvästä kiitosta häneltä, mutta kehut kaikuvat kuuroille korville, sillä Pyle on jo luultavammin päättänyt mitä tulee tekemään.

Elokuva muistetaan ja sitä arvostetaan kasarmielämän ja alokaskoulutusta kuvaavan alkujakson perusteella, mikä kertoo sotilaiden koulutusjaksosta, ja onkin elokuvan loppuosaa huomattavasti pidetympi. Elokuva-arvostelija Roger Ebert kertoo elokuvan lupaavan alkupuoliskollaan paljon enemmän kuin, mihin se lopulta pystyy⁵⁰. Koulutusosiossa on huomattavissa joukkueen hengen mureneminen ja ryhmän sisäisiin ristiriitoihin. Vääpeli Hartmanin kovasanaiset otteet aloittavat Pylon ahdingon, mutta lopullinen murtuminen tapahtuu vasta muun joukkueen kääntyttyä häntä vastaan. Hartman rankaisee koko joukkuetta Pylon virheistä ja kritisoi joukkuetta siitä, ettei joukkue ”ole antanut sotamies Pylelle aihetta pysyä rajoissa”. Seuraavaksi jälkeen katsojalle näytetään kohtaus joukkueen ylimääräisestä liikuntatunnista. Julkisesti nöyryytetty Pyle imee vieressä peukaloaan. Tämän jälkeen joukkue kostaa Pylelle.⁵¹

Kostokohtauksessa soi pahaenteinen musiikki ja joukkueen jokainen jäsen käärii pyyhkeen sisään saippuapalan ja hakkaa nukkuvaa Pylea muutaman pitäessä hänestä kiinni. Kun muu joukkue on lyönyt Pylea, on Jokerin vuoro, joka epäröi, mutta lopulta alokas Cowboy⁵² painostuksesta myös Joker purkaa vihaansa ja lyö Pylea lopulta eniten. Kostokohtaus on tärkeä osa elokuvan alkuosaa, sillä se on käännekohta Pylon kehityksessä: vaikka hän onnistuu harjoituksissa hyvin, on hänen mielensä jo murtunut, sillä hänen katseensa on tyhjä ja hän puhuu aseelleen, jonka on nimennyt Charleneksi. Joker huomaa Pylon psyykkeen heikentyneen ja keskustelee Cowboyin kanssa hänen olevan ”Valmis pöpilään” johon Cowboy toteaa kylmästi: ”Ei mikään ihme.”⁵³

Kubrick välittää katsojille armeijan olevan ihmisarvoa alentava laitos, kuten vääpeli Hartman alussa toteaa: ”Ette ole edes ihmisiä, vain kelvottomia, paskanturhia sammakon

⁵⁰ Roger Ebert.com 26.06.1987.

⁵¹ *Full Metal Jacket* 1987. Viaplay [1.15.15] [24.25].

⁵² ”Cowboy” on hahmo, jonka kanssa Joker joutuu myöhemmin taisteluun, ja on siksi elokuvan lopussa olennainen hahmo. Hän sai nimensä Vääpeli Hartmanilta, koska on kotoisin Texasista. Esittäjänä Arliss Howard.

⁵³ *Full Metal Jacket* 1987. Viaplay [29.03] Joker: ”I think Leonard is a section eight” Cowboy: ”It don’t surprise me.” Section eight tarkoittaa Yhdysvaltain armeijasta vapautuksen mielenterveydellisistä syistä saamista, joka ei ole enää käytössä Yhdysvaltain armeijassa, Imdb <https://www.imdb.com/title/tt0093058/faq/>

ulostuksia.”⁵⁴ Kouluttajan tarkoituksena on korostaa heidän merkittömyyttensä ennen merijalkaväen sotilaaksi valmistumista. Väpeli Hartman uhkaa koko joukkuetta ylimääräisellä liikunnalla, kun Joker ei heti tunnusta nimittäneensä Hartmania John Wayneksi, joten Hartmanilla on heti mielessä kollektiivinen rankaisu.

Full Metal Jacketin tarkoitus on kuvata armeijan tapaa muuttaa tavalliset nuoret tappajiksi. Kubrick onnistuu välittämään hyvin elokuvan ensimmäisellä puoliskolla muovaamisprosessia, jossa väpeli Hartman kehuu määrätietoisien merijalkaväensotilaan osaamista ja pystyvyyttä. Hän kysyy joukkueeltaan, mikä yhdisti John F. Kennedyn salamurhaajaa Lee Harvey Oswaldia ja vuoden 1966 Texasin massamurhaajaa Charles Whitmania. Tietenkin se, että molemmat olivat merijalkaväen sotilaita.⁵⁵ Hartmanin sanojen merkitys kasvaa myöhemmin elokuvassa, kun Pyle lopulta sortuu samaan rikokseen ja ampuu Hartmanin. Jos paikalla olisi ollut joku muu kuin Joker, Pyle ainoa ystävä, olisi hän saattanut ampua muitakin. Hartman, kehumalla näitä oman maansa kansalaisia ampuneita ihmisiä, antoi mieleltään murtuneelle Pylelle ikään kuin luvan toteuttaa surmatyö. Hartman kuvailee enemmän tekojen hankaluutta, ei niiden seurauksia tai kauheutta. Hän kuvailee Oswaldin ampuneen Presidentti Kennedyä kolme kertaa kuudessa sekunnissa liikkuvaan autoon vanhalla italialaisella pulttilukkokiväärillä ja hän kehuu myös yhden osuman olleen pääosuma. Murhaajia kuvaava kohtaaminen loppuu lähikuvaan Pylesta, joka katsoo eteenpäin häiriintyneellä katseella.

Ristiriidat välittyvät Jokerin lähtiessä eturintamalle, kun hän joutuu heti uuden joukkueensa jäsenien piikittelyn kohteeksi, koska hän on vain sotareportteri, joka ei ole vielä nähnyt toimintaa. Rintamaoloissa jo kouliintunut joukkueoveri Animal Mother kyseenalaistaa Jokerin kyvykkyyttä sotilaana. Joker kuitenkin vastaa hänelle terävästi. Heidän väliinsä tulee Kasipalloksi kutsuttu sotilas, joka sanoo Animal Motherin olevan kentällä kunnon ihminen. Animal Mother onkin kaksijakoinen henkilö, sillä hänet kuvataan ilkeäksi, mutta kentällä mahtavaksi taistelutoveriksi, joka lopulta ei tahdo jättää joukkuelaisiaan jälkeen, kun tarkka-ampuja ampuu Kasipallon myöhemmin elokuvassa.

Elokuvan lopussa, kun joukkue saa kiinni tarkka-ampujan, joka osoittautuu pikkutyttöksi, tulee Jokerille eteen moraalinen valinta: jättääkö lapsi kitumaan vai päästää hänet kärsimyksistään. Joker valitsee jälkimmäisen ja ampuu tämän. Vaikka Joker kehuskelee

⁵⁴ *Full Metal Jacket* 1987. Viaplay [00.02.05] ”You are not even human fucking beings. You are nothing but unorganized grab-assstic pieces of amphibian shit! ”.

⁵⁵ *Full Metal Jacket* 1987. Viaplay [29.48].

haluavansa olla korttelinsa ensimmäinen, jolla on virallinen tappotili, on tytön ampuminen hänelle hankalaa, synkkä kohtaaminen päättyy, ja hän pohtiikin lopuksi olevansa ”in a world of shit”, mutta on iloinen ollessaan elossa ja peloton. Elokuvan lopussa miehet laulavat edetessään Mikki Hiiren marssia.

3.2 Yhteisöllisyys murenee yksilöissä

Elokuvan alun koulutusjakso enteilee Vietnamin oloja vihollisen kohtaamista. Väapeli Hartman kuvailee elokuvan alussa kaikki yhtä alhaisiksi ja kertoo sittemmin monin sanankääntein, miten kaikki ihmisryhmät ovat hänelle ”yhtä ja samaa paskaa”⁵⁶. Väapeli kertoo myös, että koska hän on kova, joukkue ei tule pitämään hänestä, mutta mitä enemmän he vihaavat, sen enemmän he oppivat. Kuten myös Pippingin kirjassa, alokkaat täytyi saada kuriin. Pipping toteaaakin Suomen armeijan ottaneen etenkin preussilaisesta armeijasta mallia ja kertoi armeijan perustuvan kovaan sotilaskuriin⁵⁷. En väitä, että *Full Metal Jacketin* kuvaamassa merijalkaväessä olisi preussilaisia käytänteitä, mutta elokuvassa näkyy R. Lee Ermeyn esittämän väapelin ylläpitämä erittäin kova kuri. Pippingin mukaan armeija soveltuu byrokraattiseksi ja totaaliseksi laitokseksi. *Full Metal Jacketissa* armeijan kuri kuvataan totaalisenä, sillä ylin valta on ehdottomasti korkeamman sotilasarvon omaavalla. Kubrickin ominaiset narratiivit jakavat elokuvan kahteen maailmaan: ylhäältä autoritääriseen aloitusleiriin ja toisaalta Vietnamin kenttäoloihin, joissa toimii sotilasjournalismin hierarkkinen arki ja kivääriryhmän keskinäinen, susilaumainen taistelujen maailma.⁵⁸

Yhdysvaltalaisen sotilaalliseen läsnäoloon Vietnamin liittyy jo varhain kaksijakoisuus. Kotimaassa hallinto tuki sotaa, mutta nuorison ja opiskelijoiden keskuudessa sen vastustus kasvoi. Jokerin hahmo viittaa suoraan yhdysvaltalaiseen jakolinjaan pitämällä kypärässään tekstiä ”Born to kill” ja rinnassaan rauhaa symboloivaa pinniä. Tämä herättää everstin huomion, ja hän kritisoi rauhannappia ja kehottaa Jokeria ”hyppäämään voittajien kelkkaan”. Joker itse selittää everstille epämääräisesti rauhanmerkin ja ”Born to kill” tekstiä: ”Viittaan ihmisen duaaliuteen. Kuten jing ja jang. Jungin juttuja.”⁵⁹

Joukkue saa tulikasteen sen liikkeessa kohti kaupunkia ja kaksi sotilasta saa surmansa. Tämän jälkeen kuvakulma vaihtuu usean joukkueelle merkittävän hahmon välillä, heidän sanoessaan

⁵⁶ *Full Metal Jacket* 1987. Viaplay [02.28] ”You are all equally worthless”.

⁵⁷ Pipping 1978.

⁵⁸ Kagan 2000, 230.

⁵⁹ *Full Metal Jacket* 1987. Viaplay [1.02.27] ”I think I was trying to suggest something about the duality of man, sir. The duality of man. The Jungian thing, sir”.

viimeiset sanat kuolleille sotilaille. *Animal Mother* toteaakin kylmästi kuolleille sotilaille ”ennemmin te kuin minä”⁶⁰, jonka jälkeen hän kertoo, ettei hän kuollut vapauden puolesta ja toteaa Vietnamin olevan teurastamo. Elokuvan hahmoja haastatellaan myöhemmin dokumenttimaisesti ja heiltä kysytään mielteitä sodasta vietnamissa ja amerikkalaisten roolista siellä. Aluksi joukkueen vastaukset ovat melko neutraaleja, mutta myöhemmin hahmot alkavat puhua todellisista mielteistään sodasta. Moni vastaa hämmentyneesti Yhdysvaltojen osuudesta sotaan, ja ihmettelee ääneen, että haluavatko vietnamilaiset edes heitä tänne. *Animal Mother* näkyy kohtauksissa useimmiten ja hän kuvailee sotaa omasta näkökulmastaan rehellisesti ja on sitä mieltä, että sota tulisi voittaa. Hän ehdottaa, että Pohjois-Vietnamia pommitettaisiin lisää ja he saisivat lisää sotilaita maahan, vastustaja voisi ehkä antautua. *Animal Motherin* vastaukset eroavat muista joukkueen vastauksista, sillä muut vastaavat pitkälti samalla tavalla olevansa turhautuneita etelävietnamilaisten reaktioista yhdysvaltalaisen uhrauksiin, joilla he ovat koettaneet tuoda vietnamilaisille vapautta. Myös Joker ja hänen reportteritoverinsa vastaavat eriävästi muihin sotilaisiin verraten, sillä he ovat vielä innoissaan sodasta ja haluavat palvella maataan. Joker tiivistää sarkastisesti: ”Halusin kohdata muinaisen kulttuurin edustajia ja ampua ne”⁶¹.

⁶⁰ *Full Metal Jacket* 1987. Viaplay [1.15.15] ”Better you than me”.

⁶¹ *Full Metal Jacket*, 1987. Viaplay [1.19.23] ”I wanted to meet interesting and stimulating people of an ancient culture and kill them”.

4 Yhteenveto

Full Metal Jacket ja *Platoon* edustavat sotakriittisyyttä 1980-luvun reaganilaisessa Amerikassa, jossa elokuvakulttuurille tyypillisiä elokuvia olivat toimintaelokuvat, joiden teemoina oli usein sota, patriotismi, konservatiiviset arvot ja sankarillisuus. Tutkimani elokuvat eivät heijastaneet yhdysvaltalaisia sotilaita Reaganin arvojen mukaisesti, vaan kritisoivat yhdysvaltaisten osuutta Vietnamissa. Sotilaiden ja joukon moraalit murttuu, jolloin turhautuminen purkautuu väkivaltaisuuksien, huumeiden, alkoholin ja prostituution kautta. Tutkimissani elokuvissa pyritään aktiivisesti tuomaan esille sankarittomuus. *Platoonissa* armeija kuvataan sotilaiden erimielisyyksien ja heidän erilaisista sotimisen päämääristä syntyvien konfliktien kautta, kun taas *Full Metal Jacket* kuvaa armeijan kykyä muovata ihmismieli sotaan sopivaksi, ja se esittää näkemyksen taisteluiden vaikutuksesta jo valmiiksi muokattuun mieleen.

Elokuvien analysointi Pippingin kirjaa käyttäen auttoi elokuvien luennassa ymmärtämään elokuvassa tehtyjä valintoja. Elokuvassa tehdyt valinnat sotilaiden keskinäisestä suhteesta voidaan käsittää selkeämmin Pippingin kirjan analyysin avulla, sillä myös armeijan sisäisen instituution ymmärtäminen onnistuu kirjan avulla selkeämmin.

Elokuville on useita samankaltaisuuksia, mutta myös selkeitä eroja. Molemmat teokset seuraavat kokematon päähenkilö, jonka ideaali muuttuu taisteluiden ja moraalisten valintojen jälkeen. *Platoonia* kritisoivat Vietnamin sotaveteraani Tom Sykes kertoo elokuvan epäonnistuneen kuvaamaan taisteluiden välisiä kohtauksia ja kertoo *Platoonissa* olevan liikaa taistelua, kun taas *Full Metal Jacket* on onnistunut kuvaamaan taisteluita edeltävää koulutusta ja dokumenttimaisilla kohtauksilla sotaa sotareportterien näkökulmasta.⁶²

Elokuville kuvattu armeijan sisäinen toiminta ja etenkin *Full Metal Jacketin* koulutuskohtaus kertovat helposti jakaantuvasta ja kärjistyvästä mielentiloista armeijassa. *Full Metal Jacketissa* käytetyt simputuskeinot, kuten fyysinen kuritus ovat nykypäivänä kiellettyjä ja väärin näytellyt Lee Ermey kertookin, kouluttajien olevan omanlaisiaan näyttelijöitä, ja ettei kukaan voi olla niin ilkeä, kuin hänen esittämänsä hahmo oli.⁶³

Vaikka molempia elokuvia voi kritisoida ja onkin kritisoitu realismin puutteesta, on otettava huomioon, että kyseessä ovat realistisemmat kuvaukset Vietnamin sodasta kuin aiemmat

⁶² Sykesin kannoista, ks. Siegel, Steven: A Veteran's View of 'Platoon'. *The Lawrentian* 20.2.1987.

⁶³ Kagan 2000, 217.

elokuvatuotokset ovat olleet. Elokuvien tarkoitus onkin kuvata sodan vaikutusta ihmismieleen ja siten sotilaiden käytökseen Vietnamissa. Molemmat elokuvat ovat tänä päivänä suosittuja, mutta erityisesti *Full Metal Jacket* on kestänyt aikaa paremmin kuin yksikään muista 1980-luvun sotaelokuvista.⁶⁴ Niinpä sitä pidetäänkin yhtenä parhaimpana sodanvastaisena elokuvana, sillä siinä tuodaan niin selkeästi ilmi ihmisten muuttuminen sotilaskoulutuksen ja taisteluiden jälkeen tavallisista ihmisistä tappajiksi. *Platoon* on ilmaisultaan vakava ja huumoriton, kun taas *Full Metal Jacket* on puolestaan edellistä kyynisempi ja huumoria vaikeiden asioiden käsittelyssä hyödyntävä elokuva.

⁶⁴ Ahonen, 2016, 446.

Lähteet

Alkuperäisaineisto

Full Metal Jacket. Sk: Stanley Kubrick, Michael Herr, O: Stanley Kubrick, T: Warner Bros,

Yhdysvallat ja Iso-Britannia, E: 26.6.1987. Viaplay, kesto 111min.

Platoon / Platoon – Nuoret sotilaat. Sk: Oliver Stone, O: Oliver Stone. T: Orion Pictures

Yhdysvallat, E: 19.12.1986. Viaplay, kesto 114min.

Aikalaisaineisto

Siegel, Steven: A Veteran's view of 'Platoon'. *The Lawrentian* 20.2.1987. [haettu 4.6.2024].

RogerEbert.com, Full Metal Jacket, 26.6.1987. [haettu 9.6.2024].

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Kimmo. Hollywoodin Vietnamin sota. *Ilmestyskirja. Vietnamin sodan*

kulttuurihistoriaa. Toimittaneet Hanne-Koivisto, Kimi Kärki & Maarit Leskelä-Kärki.

Työväen historian ja perinteentutkimuksen seura, Helsinki 2016, 434–452.

Immonen, Kari: *Historian läsnäolo*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja n:o 26.

Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A:51. (Kulttuurihistoria 1996),

Turku 2002.

Kagan, Norman: *The cinema of Stanley Kubrick*. Third edition. Bloomsbury Publishing,

London 2000. DOI: 10.5040/9781501340277.

Koivisto, Hanne, Kärki, Kimi, Leskelä-Kärki, Maarit: Johdanto: Sodan sirpaleita.

Ilmestyskirja. Vietnamin sodan kulttuurihistoriaa. Toimittaneet Hanne Koivisto, Kimi

Kärki & Maarit Leskelä-Kärki. Työväen historian ja perinteentutkimuksen seura,

Helsinki 2016, 9–37.

Mna, Ben Ilias: *Echoes of Reaganism in Hollywood Blockbuster Movies from the 1980s to the*

2010s. Peter Lang International Academic Publishers, 2021. DOI: 10.3726/b17914.

Pipping, Knut: *Komppania pienoisyhdistyksinä. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamajoukkokodista 1941-1944*. Suomentanut Heikki Vilén. Ruotsinkielinen alkuteos *Kompaniet som samhälle – Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944* (Acta Academiae Aboensis, Humaniora XVI.1). Otava, Helsinki 1978. Otava, Helsinki 1978.

Reime, Hannu. Vietnam ja 60-luku – idealismia ja kyynistä valtapolitiikkaa. *Ilmestyskirja. Vietnamin sodan kulttuurihistoriaa*. Toimittaneet Hanne-Koivisto, Kimi Kärki & Maarit Leskelä-Kärki. Työväen historian ja perinteentutkimuksen seura, Helsinki 2016, 79–93.

Scott, Ian, Thompson, Henry: *The cinema of Oliver Stone: art, authorship and activism*. Manchester University Press, 2016. DOI: 10.7765/9781526147240

Verkkosivustot

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. ”company” 13.7.2015.

Hakusanat: Komppania

<https://www.britannica.com/topic/company-military-unit> [haettu 12.6.2024].

RogerEbert.com. Full Metal Jacket. Roger Ebert.

Hakusanat: Full Metal Jacket, Full Metal Jacket review.

<https://www.rogerebert.com/reviews/full-metal-jacket-1987> [haettu 10.5.2024].

Wikipedia. Vietnamin sota.

Hakusanat: Vietnam, Vietnamin sota.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Vietnamin_sota [haettu 2.5.2024].